

קונטרס

טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם
ע"ד הסלולה של
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע
מאת הרה"ח
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל
מתובל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים
מתורגם ללשון הקודש

מב

מבן
טעם
זקנים
שיחותיו של
רבי לוי יצחק בנדר ז"ל

תוכן השיעור

גם מעט זה טוב...
ולא יקה שוחד
'מעשה הצדקה'
רואי להביא קרבן תודה
'וצדיק יסוד עולם'
ויחכם מכל האדם

לך אל נמלה עצל...
יום הנסיעה
גודל כח הבחירה
ויכבד פרעה את לבו
הקב"ה מנצח תמיד
שפכי כמים לבך נוכח פני ה'
שובו אל אוצרתכם

קונטרס מ"ב מתורגם מקונטרס ג"ז באידיש (חלק ב')

©

הערות והארות מתקבלות בחפץ לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס, מאנסי ארה"ב

(מארה"ק: 0722-573-456) 1-845-200-0443

לקבלת הקונטרס וכן ההקלטה (MP3) של השיעור, יש לפנות דרך האימייל:

Rlyb148@gmail.com

לתרומות והפצה בלבד:

bn5710048@gmail.com 0548432460

פרשת בא תשל"ח

(טייפ מס' #301)

לך אל נמלה עצל

(שיעור בספר 'חיי מוהר"ן' סימן ע"ז): שִׁינְךָ לְאֵלֶּה-בֵּית הַחֹדֶשׁ שֶׁחָבַר בְּיָמֵי יְלָדוּתוֹ: "על-ידי זריזות, בְּנִקְלָה לְהִיּוֹת פְּרָנָס הַדּוֹר בְּגִשְׁמִיּוֹת אוּ בְרוּחַנִּיּוֹת, וְסִימָן לְדָבָר: "לך אל נמלה עצל". על-זה פְּתִיב: "מִשָּׁם רוּעָה אָבִין יִשְׂרָאֵל" דְּהִינּוּ פְּרָנָס (התנשאות חלק שני אות ד'). הִינּוּ לְזָכוֹת לְהַתְּמַנּוֹת לְהִיּוֹת פְּרָנָס, זֶה עוֹמֵד עַל זְרִיזוֹת הַנְּלָמֵד מֵהַנְּמָלָה, כִּי: "מִשָּׁם רוּעָה אָבִין יִשְׂרָאֵל" כַּנ"ל.

לך אל נמלה עצל, לך ולמד ממנה! מוכיחים את העצל: לך אל נמלה.

כיצד מפרשים כולם פסוק זה? צא ולמד מהנמלה שאורך חייה לא עולה על ששה חודשים, ואעפ"כ היא אוגרת לעצמה כמויות אוכל גדולות כל כך, המספיקות למחייתה למאות שנים!

"עצל - לך אל נמלה! למד ממעשיה!"

ומהיכן אנו למדים שעל ידי זריזות זוכים להיות מנהיג? מהפסוק: "מִשָּׁם רוּעָה אָבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא סוֹפֵי תִיבוֹת 'נמלה'. נמלה רומזת הרי על זריזות, וכמו שכתוב: "לך אל נמלה עצל" - למד ממנה מידת הזריזות. והפסוק

מתפרש כך: 'משם רועה' - על ידי שתאחז במידה זו של זריזות - תזכה להיות מנהיג בישראל!

(המשך חיי מוהר"ן שם): **וְעֵנִין זֶה כְּבֹר נְדָפֶס בְּאַלְף-בֵּית הַחֲדָשׁ בְּלִשׁוֹן אַחֵר, אֲךָ בְּסִגְנוֹן זֶה שְׁמַעְתִּי זֶה הָעֵנִין מִפִּי הַקָּדוֹשׁ:**

"ספרו של הרבי" - אמרו אנשי שלומינו - "דומה הוא ל'בית מרחקת' מלא תרופות!" , כל מאמר הוא תרופה, כל שיחה היא תרופה!

תחילה שוחחנו (בחלקה הראשון של השיחה בקונטרס מ"א) על 'שמירת הזמן', וכעת אנו משוחחים מתרופה זו שנקראת 'זריזות'. כל אלו הם תרופות, תרופות, תרופות!

אילו היינו מקפידים לשמור את זמננו כראוי, היינו מוצאים כל כך הרבה זמן, לא היה חסר לנו זמן, והקב"ה אף היה מוסיף ומעניק לנו ברכה - ברכה בזמן!

אדם ששומר את זמנו כראוי, מעניקים לו ברכה! אדם ששומר את זמנו אלא שהזמן לא מספיק לו - מעניקים לו ברכה משמים, שהזמן כן יספיק לו! אבל אם אתה מתבטל, כיצד אוכל להעניק ברכה בזמןך?!

הרבי הורה לנו להשיח לבנו ולדבר דיבורים להשם יתברך. רצונו היה שעל כל דבר וענין נשיח את לבנו לפני השם יתברך. כעת שאנו משוחחים אודות 'שמירת הזמן', עלינו לשפוך שיחנו לפני השם יתברך: "רבונו של עולם רחם עלי, עזור לי שאשמור את זמני כראוי! עזור לי להיות 'שומר הזמן'!".

ישנם כאלו הטועים לחשוב כי עם השם יתברך צריך לדבר רק על - אני יודע - רק מהתאוות הרעות, אולם אינם משכילים להבין, כי אם לא ישמרו את זמנם כראוי, ממילא יהיה לו זמן לעסוק בהבלי עולם הזה.

מדוע אינני שומר הזמן? מדוע ה'זמן' הינו דבר כל כך מזולזל בעיני? מדוע מעביר אני את זמני בבטלה? מדוע נהיה אצלי הדבר 'עבר ושנה'? - כי נדמה לי שמותר לי להתבטל!

על כל נושא וענין שהאדם חפץ להשיח לבו להשם יתברך - צריך שיעשה זאת עם עקשנות, לדבר להשם יתברך עם עקשנות: "רבונו של עולם, מדוע שהזמן לא יהיה חשוב בעיני? מדוע שארשה לעצמי לדבר דברים בטלים, ולו רק 'דקה אחת'? מדוע שאעשה זאת?!"

מה עוד שבדיבורים בטלים יכולים להשתחל גם דיבורי 'לשון הרע', ואפילו אם אלו לא דיבורים אסורים, אולם 'דברים בטלים' הם כן! האם מותר לי לנהוג כך? הרי כל כך חסר לי, כל כך הרבה דברים חסרים לי, אינני שלם, בשום דבר אין לי שלימות, וכי יש לי זמן מיותר להתבטל*?!

אחד שיושב ועוסק בתורה ותפילה ומתעייף מעבודתו, קם ומסתובב קצת בבית, ומנצל זאת לדבר דיבורים להשם יתברך, זה הרי נורא מאד!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

* עי' ליקוטי תפלות - תפלה כ"ב: כי חולפים ועוברים ימים ושנים ... ואפלו אם היו עוברים בלי פגמים, הייתי צריך גם כן לצעק מאד על אבדת הזמן היקר מכל הון, אשר הייתי יכול להרויח ולהשתפר בו חיי עולם בלי שעור וערך. אף הלואי מי יתן והיו הימים עוברים על-כל-פנים, בלי פגמים כלל. אבל אחר שהימים והשנים עברו כצל עובר כהרף עין, והם מלאים פגמים כאלו ... עד שאיני יכול אפלו לצעק אליהם כראוי כמו שאני צריך לצעק.

כל אחד רשאי לערוך לעצמו סדר יום כלבבו, אולם לשבת בידיים ריקות – זה לא ! זה לא ! תסתובב היכן שאתה רוצה, אבל לא בבטלה, זה לא !

יום הנסיעה

לא פעם מזדמנת לאדם 'נסיעה'; פעם סיפרו לרבי נתן על רבי זושא מאניפולי שאמר: "אוכל לתת דין וחשבון על כל יום מימי חיי למעט יום הנסיעה!". נענה רבי נתן ואמר: "איך וועל אפגעבן דין וחשבון אויף א יום הנסיעה אויך, נאר וועדליג דער טאג!" – "אני אתן דין וחשבון גם על יום הנסיעה, רק כפי אותו יום!".

שמעתי שר' נחמן טולטשינ'ער היה אומר, הוא הרי נסע רבות עם רבי נתן, ובימים ההם, הנסיעה בעגלה נמשכה לעיתים מספר ימים רצופים, ביום ובלילה, ולא פעם קרה שנאלצו להתפלל תוך כדי נסיעה בעגלה. היה ר' נחמן טולטשינ'ער אומר: "כזו תפילה כמו שרבי נתן התפלל בנסיעתו בעגלה – אפילו בביתו לא ראיתי אותו מתפלל כך ! תפילותיו על אם הדרך היו נאות עוד יותר!".

"תפילתו על העגלה הייתה נאה עוד יותר מאשר בביתו!", ומדוע? משום שיהודי ששומר את זמנו, ודבוק בה' יתברך, אצלו אין נפקא מינה היכן הוא נמצא !

בפרשת 'קריאת שמע' אנו אומרים: "בשבתך בביתך, ובלכתך בדרך, ובשכבך ובקומך" – כל אלה פסוק אחד. הן אם אתה יושב בביתך, והן אם אתה בדרכים, הן כשאתה שוכב, והן כשאתה קם, באלו כלולים כל המצבים;

בבית, בדרך, בשכיבה, בקימה, ובכולם אנו מצווים: "ודברת במ" - 'בם ולא בדברים בטלים'!²

גודל כח הבחירה

(חיי מוהר"ן סימן ע"ח): התורה "אתם נצבים" בלקוטי א' בסימן מ"ד, אָמַר בַּשָּׁבֶת שֶׁקֵּדָם רֵאשׁ-הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תַּקס"ג, בַּשָּׁבֶת הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּתְקַרְבְּתִי אֵלָיו. וְשֵׁם מְדַבֵּר מֵעֲנִין מַחִיאת כַּפַּיִם בַּשָּׁעַת הַתְּפִלָּה. וְדַע שֶׁבְּאוֹתוֹ הָעֵת שֶׁאָמַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת, אִזְ הָיָה סְמוּךְ לְכַנִּיסְתּוֹ לְפָנֵי בְּרִסְלָב, וְאִזְ דָּבַר הַרְבֵּה מֵעֲנִין מַחִיאת כַּפַּיִם בַּתְּפִלָּה. וְסֵפֶר לִי - רַבִּי נִתַּן לֹא נִכַח אֲצֵל הַרְבֵּי בִשְׁעַת מַעֲשֵׂה וּמְאוּחָר יוֹתֵר סִיפְרוֹ לוֹ - שֶׁבַתְחִלַּת כְּנִיסְתּוֹ לְפָנֵי, עֲמַד פַּעַם אַחַת עַל פֶּתַח בֵּית הַמְדֻרָּשׁ שֶׁבְּבֵיתוֹ וְהוֹכִיחַ אֶת הָעוֹלָם עַל אוֹדוֹת הַתְּפִלָּה שֶׁאֵינָם מִתְּפַלְּלִים כְּרְאוּי. וְעָנָה וְאָמַר, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין מִשׁוֹם אֶחָד מֵהַמְּתַפְּלְלִין שׁוֹם הַמְּחַאת כַּף. וּמִזֶּה הִבְנֵנוּ מִיָּד שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַחְזִיר הָעֵטְרָה לְיוֹשְׁנָהּ, שֶׁיִּחְזְרוּ לְהַתְּעוֹרֵר לְהַתְּפַלֵּל בְּכוֹנָה וּבְחִיּוֹת וְהַתְּלַהֲבוֹת וּבְכַח גְּדוֹל, כְּמוֹ הַחֲסִידִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ בִּימֵי הַבַּעַל-

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

² עי' ליקוטי הלכות הל' פקדון ד' אות ו': על כן צריכים לידע, שמה שנדמה להאדם כאלו היום אי אפשר לו להתפלל בכונה וללמד ולעסק בעבודת ה', זה נמשך רק מהחשך שקדם לאור שנמשך מפגם הצמצום הנ"ל, שממש נמשך הגדר מלבר שיש על הטוב שבכל יום, כמבאר ביזהר הנ"ל, ומשם באים כל הטעויות והדחיות של כל אדם שבכל יום, שנדמה לו כאלו היום הזה אינו כלום, כאלו אינו מימי חיי, כאלו היום אי אפשר להתקרב לה' יתברך כלל, כאשר נמצא זה ברוב בני אדם שאינם מפקחים על דרכיהם היטב, בפרט כשיש לו איזה סבה ומאדע לטוב או להפך ח"ו, שאז היום מתבלבל אצלו לגמרי, עד שרב ימיהם כלים בזה להכל ולריק רח"ל, כגון ביום זה הוא יריד ויומא דשוקא, וביום זה צריך לחשב חשבונותיו, ובזה היום יוצא לדרך, ובאלו הימים הוא בדרך נע ונד ומטלטל, ובזה היום בא מן הדרך וצריך להרים המשאוי מעל העגלה ולסדר הסחורה ולחלקה כראוי וכו', וביום זה מזדמן לו איזה מריבה וקטטה עם אחר, וביום זה נקרא על איזה סעדה, וכיוצא בזה בטולים ובלבולים שונים בכל יום ויום, עד שממעת בכל יום נמצא בו בטול ובלבול גדול, ואפלו בשאר הימים שאין בו מארעות כאלה נדמה לו גם כן על פי הרב בכל יום כאלו היום הזה אינו כלום וכנ"ל, וכל זה נמשך מהגדר מלבר דאית על כל יום וכנ"ל.

שם-טוב ז"ל ותלמידיו הקדושים שהיו בדורות שלפנינו. כי בתחלת ימי רבנו ז"ל כבר התחילו החסידים להתקרב וכו', והוא ז"ל יגע וטרח הרבה לתקן כל זה להחזיר העטרה ליושנה. גם בעת ההיא קדם השבת שלפני ראש-השנה הנ"ל, היו אצלו שני חסידים מהחשובים קצת וסעדו אצלו ז"ל, ובתוך שיחתן עמו היו מתלוצצים מאחד בנעמריב שדרכו להרבות במחיאית כפים בשעת התפלה. והקפיד רבנו ז"ל על זה, ודבר אתם קשות, ואמר להם: וכי אתם יודעים מהו מחיאית כפים בתפלה וכל הענינים שיש בזה עד שאתם מתלוצצים מזה האיש הנ"ל שלא נתקבל אצלכם מחיאית כפים שלו?

ואחר-כך בשבת שאחר זה, שהוא שבת שלפני ראש-השנה, באתי אנכי על שבת. ואז אמר התורה "אתם נצבים" על ענין מחיאית כפים. והיא היתה התורה הראשונה שזכיתי לשמע מפיו הקדוש, ותכף כתבתי אותה בעזרתו הגדולה תהלה לאל חיי. גם אחר-כך בסמוך, אחר חג הסוכות, בא איש אחד מנעמריב אליו. והוא היה האיש שהיה אצלו קדם ראש-השנה, שהיה מתלוצץ ממחיאית כפים של אחד פנ"ל. והאיש הזה בא על אודות בנו שנחלה אצלו רחמנא לצלן. והראה לו רבנו ז"ל מאמר אחד בפרי עץ החיים בענין: "וישם לך שלום", שהוא ראשי-תבות "שלו", שהוא בחינת: "שלו הייתי ויפרפרני" וכו'. וצוה לו שיאמר לפניו זה הענין והכרח לומר לפניו. ואחר-כך אמר לו רבנו ז"ל התורה על מחיאית כף שבסימן מ"ו, מענין השלש ידים וכו', עין שם. אבל זה האיש מיאן להטות שכמו, לסבל על תורה ולהתקרב אליו ז"ל. וחזר לביתו והילד נחלש יותר. וספר לי האיש כל הענין הנ"ל שעסק עמו רבנו ז"ל, וכל התורה הזאת שאמר לו אז. גם ספר לי שרבנו ז"ל ספר לו איזה מעשה מאדון אחד שהיה עז פנים וקשה ביותר שקורין "באניט", ואינו זוכר היטב המעשה. ובקש ממני האיש, שכשאסע אליו שאזכיר לפניו את הילד ולבקש אותו שיושיע לו. ואני נסעתי בסמוך אליו ז"ל, ודברתי עמו מזה. ענה ואמר: עוד הילד חי? (בלשון תמיהה). ועמדתי מרעיד ומשתומם. כי הבנתי מדבריו שכבר נחתם הגזר דין על הילד למיתה רחמנא לצלן. ענה רבנו ז"ל ואמר: אם היה האיש הנ"ל מקבל דברי כבר היה הילד שב לבריאותו (כאומר, אבל עכשו שלא קבל דברי אי אפשר שיחיה הילד). וכן הוה שבסמוך נפטר הילד רחמנא לצלן.

אצל הרבי, כח הבחירה נשאר תמיד! הילד חולה, והרבי מדבר, אולם לדיבוריו של הרבי אין כל חשיבות!

וכשדבר רבנו ז"ל עמי מאיש הנ"ל שלא קבל דבריו, התחלתי להמליץ עבורו. ואמרתי: איך אפשר לו להתקרב והלא הוא כבר מקרב וכו' (הינו לאחד מהחולקים). השיב הוא ז"ל: אם-כן יש לו נסיון גדול. כלומר, וכי מה בכך? וכי מפני זה אי אפשר לו להתקרב? רק שהנסיון שלו גדול. ובדאי הוא צריך לעמד בנסיון ולשבר כל המניעות ולהתקרב.

משמים בחנוהו האם יציית לקולו של הרבי או לא! אמנם לצדיק יש כזה מין כח שיכול להביא את האדם למצב של 'ביטול הבחירה' - אך לא! הצדיק משאיר בחירה לאדם, הוא משאיר לו את הבחירה!: "אתה יכול לקבל את דברי, ואתה יכול לבחור שדיבורי לא יהיו חשובים בעיניך, הבחירה היא שלך!".

בתחילת התקרבותו של רבי נתן לרבי, עת העתיק הרבי את מגוריו לברסלב, היו שם שני אנשים חשובים (כנ"ל בחיי מוהר"ן), בא אחד מהם ומספר לרבי על בנו שנחלה, והרבי מדבר עמו, אך הדיבורים לא חשובים בעיניו...

ויכבד פרעה את לבו

בשבועות הקודמים למדנו כולנו 'פרשת וארא', 'פרשת בא', למדנו על פרעה שהיה קשה עורף, עקשן גדול. הקב"ה היכהו לא הרף, היכה בו עוד ועוד, אך הוא מיאן להיכנע, הוא מיאן להיכנע לפני השם יתברך.

כל כך הרבה מכות באו על פרעה; בזהר הקדוש מובא, שפרעה ידע הכל, הוא היה מכשף, כאלו כוחות היו לו, פרעה ידע מגדולת השם יתברך, הוא ידע שהקב"ה גדול יותר מכל אליליו, הוא ידע מגדולת השם יתברך, אולם בראותו כי אפשר עדיין לשבור זאת, הרגיש כי 'הוא' גדול יותר!

עד המכה האחרונה לא נכנע! כשהוכה ב'מכת חושך', לפני 'מכת בכורות', כבר התרה במשה רבינו: "אל תוסיף ראות פני, 'כי ביום ראותך פני תמות'!". השיב משה רבינו ואמר: "טוב, 'לא אוסיף עוד ראות פניך'!".

פרעה היה עקשן, קשה עורף, הוא רואה כאלו 'גילויים', כאלו 'מופתים', אפילו מכשפי מצרים הודו כולם כי 'אצבע אלקים הוא', כולם ראו שמצרים יורדת לטמיון, מצרים עומדת להימחק כליל, מאומה לא ייוותר ממנה! - אחד כזה נקרא 'קשה עורף'!

אבל הקב"ה מנצח! הקב"ה ניצח ועם ישראל יצאו מצרים^ג!

הקב"ה מנצח תמיד

הקב"ה יהיה בעזרנו, שלא נתעקש עם הקב"ה, שלא נהיה 'קשה עורף', שלבנו לא יהיה 'הכבדתי את לכו', שלא נתעקש! ומדוע? משום שסוף כל סוף הקב"ה מנצח! רבי אברהם בן רבי נחמן היה אומר זאת בלשונו: "מדוע שאתגלגל ב'גלגול אחר גלגול'? הרי לבסוף הקב"ה יגמור ויעשה עימי כרצונו^ד!".

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ג עי' ענין זה בארוכה בליקוטי הלכות הל' ראש חודש ו' אות י"ד, והל' חדש ד' אות ט'.
^ד עי' "תולדות יעקב יוסף" פרשת נשא (דף קכ"ד ע"ד, ד"ה עוי"ל רמז לכ"ד מתנות כהונה) וז"ל: דשמעתי "מהמוכיח דק"ק פלאנאי" בפרשת קדושים תהיו כי קדוש אני, דלכאורה קשה וכו', ואמר שנפש ישראל מצד שהם נצר מטעו יתברך מוכרח שיהיה בן עולם הבא אחר כל התיקונים והגלגולים והעונשים, כי לא ידח ממנו נדח, כי הוא חלק אלוקי ממעל שהוא קדוש, ועל כרחך סופך מוכרח להיות קדוש גם כן, ואם כן למה יאוחז, דיותר טוב להקדים שלא יקבל עונשים הקשים, ודפח"ח.

"מה שהקב"ה חפץ לעשות ממני הוא יגמור הרי כרצונו! אם רק אחדל מלהתעקש - אזי יגמור כרצונו מהר יותר! אולם אם אמשיך להתעקש? וכי חסר לי לשוב ולהתגלגל גלגול אחר גלגול?! אל תתעקש - הכנע לפניו יתברך!".

נגד מי אתה מתעקש? הרי 'לעולם ידך על העליונה'! הקב"ה תמיד גומר כרצונו, מה שהוא חפץ לעשות ממך הוא הרי יעשה, אם כן, מהר והזדרז!
בפרט בדורנו אנו: הרי זכית ונפלת בחלקו של רבי כזה, ומאחר ויש לך כזה מין רבי - קל לך בהרבה!!!

אך חלילה אם תצטרך לשוב והתגלגל, מי יודע אם תזכה ליפול שוב בחלקו של רבי כזה?! מי יודע אם בגלגול הבא תזכה לדעת מרבי כזה? מי יודע מה יכול להיות בגלגול הבא?!

אני נמצא הרי אצל הרבי, אם כן עשה! שמע בקולו של הרבי! חדל מלהיות עקשן, היכנע לדעתו!

שפכי כמים לבך נוכח פני ה'

עצה זו 'שהאדם ישיח כל ליבו לפניו יתברך', לספר הכל לה' יתברך, זו עצה כזו נפלאה, שעל ידי קיומה יכולים לזכות לכל טוב! כל מה שאנו מדברים כעת, כל האוצרות הללו - הכל יכולים לזכות על ידי עצה זו!

“אספר כל אשר ליבי לה’ יתברך – ה’ יתברך הוא ידידי הטוב ביותר!”.

ב'עשרת ימי תשובה' בשנה הראשונה להתקרבותו, נשאר רבי נתן לשהות במחיצתו של הרבי משך כל עשרת ימי תשובה, הוא לא שב לביתו לאחר ימי ראש השנה. ובאלו הימים הרבה הרבי לדבר עמו.

בקירותיו החיצוניים של בית מדרשו של הרבי בעיר 'ברסלב', היו בנויים כמין אצטבאות ובהם מקומות ישיבה. באוקראינה היו האצטבאות מכונים בשם 'ספריזבער'. ישב שם הרבי יחד עם רבי נתן ודיבר עמו.

הרבי הקדיש כוחות מרובים כל כך עבור רבי נתן, אולם גם אחרי שהרבי הרבה לדבר עמו, עדיין לא נקבעה במוחו ההבנה, ש"זה מה שיעשה אותי יהודי כשר", הבנה זו עדיין לא חלחלה לליבו פנימה.

עד אשר הניח הרבי ידו על כתפיו של רבי נתן ואמר לו בזה הלשון: "און ווייטער איז זייער גוט אז מען רעדט זיך אויס פאר השם יתברך, דהיינו אזוי ווי פאר אן אמת'ן גוטן פריינד!"

כשמוע רבי נתן דיבורים אלו, חדרו הדברים לעומק ליבו, אה! "על ידי שאשיח ליבי להשם יתברך אזכה להיות איש כשר!".

או אז גמלה ההחלטה בלבו, היה זה ה'מכה בפטיש' להתקרבותו לרבי. כשומעו דיבור זה מהרבי, גמר בליבו: "זהו זה!".

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ה מאמרו של מוהרנ"ת, ע"י להלן.

פרשת בא תשל"ח יג

נו, אנחנו ברוך השם כבר שמענו דיבור זה מימים ימימה, נו צריך רק שייכנס בנו, שיחדור לליבנו פנימה!

ואכן, רבי נתן ששמע את הדיבורים יוצאים מפי קודשו של הרבי - הדיבורים נכנסו לליבו! הדיבורים חדרו לעומק ליבו!

הרגשה והבנה כמו שהיה לרבי נתן בדיבור זה 'שהאדם ישיח כל ליבו להשם יתברך' - א געוואלד, א געוואלד!

אולם אנחנו מאמינים הרי, שאם הרבי אמר זאת לרבי נתן - הוא אומר זאת גם לכל אחד ואחד מאתנו! הרבי מדבר לכל אחד ואחד: 'ידיך הטוב ביותר הוא השם יתברך, שפוך שיחך לפניו, ספר לו הכל!'.
❖

הזהר הק' בפרשת השבוע (פרשת בא) כותב: בטרם יבוא המקטרג לקטרג ולהשטין עליך, הזדרז נא וספר להשם יתברך כל מה שעובר עליך, בטרם יבוא המקטרג ויספר!.

הערות ומראי מקומות

י עי' פרשת בא דף מ"א, רעיא מהימנא סוף פיקודא כ"ו: כגוונא דא, מאן דאשתעי ומפרט חטאוי על כל מה דעבד, אי תימא למאי אצטריך. אלא מקטרגא קאים תדיר קמי קודשא בריה הוא, בגין לאשתעי ולמתבע חובי בני נשא, ולמתבע עליהון דינא. כיון דאקדים בר נש, ומפריט חטאוי, כל חד וחד, לא אשאיר פטרא דפומא לההוא מקטרגא, ולא יכיל למתבע עליה דינא. דהא תדיר תבע דינא בקדמיתא, ולבתר משתעי ומקטרג פלוני עבד כה. ועל דא, אצטריך ליה לבר נש לאקדמא, ולפרט חטאוי, כיון דמקטרגא חמי דא, לית ליה פטרא דפומא עליה, וכדין אתפרש מניה מפל וכל...

כשם שזכינו ויש לנו 'רבי גדול' מאד, כמו כן יש כנגדו 'מקטרג גדול' מאד, מקטרג גדול מאד, ומשום כך עלינו להזדרז, לבוא לפניו יתברך ולספר לו כל אשר על ליבנו.

שובו לאוצרותיכם

צריך להרבות בתפילות ותחנונים להשם יתברך: 'עזרני שאזכה לשמור את זמני כראוי, שהזמן לא יהיה כל כך מזולזל בעיני, שאשמור את הזמן כראוי!'. להקדיש תפילות על ענין זה: 'מדוע הזמן כל כך מזולזל בעיני?!' כל 'דקה' היא הרי 'אוצר'!.

דברי הרבי המובאים בסיפורי מעשיות¹ "שובו אֶל הָאוֹצְרוֹת שְׁלָכֶם וְהָיוּ מְשִׁמְשִׁים בְּאוֹצְרוֹת שְׁלָכֶם!" – היו אנשי שלומינו מסבירים, שעיקר 'האוצר' הוא 'הזמן'!, "זהו עיקר האוצר.

אם תנצלו את הזמן כראוי תזכו לכל טוב, לכל טוב!

כל דבר צריך זמן; ל'לימוד התורה' חייבים זמן, ל'תפילה' חייבים זמן, בתוך הזמן אני יכול ללמוד, בתוך הזמן אני יכול להתפלל, כל מצוה צריך שיהיה לה זמן; 'לדבר עם חברו ביראת שמים' צריך זמן, כל הדברים הטובים חייבים הרי זמן, אפילו אחד שהוא 'עסקן לצדקה', גם הוא צריך זמן לזה, הכל חייב הרי להיכלל בתוך הזמן.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

¹ מעשה י"ג - ז' בעטלערס, יום א'.

נמצא, שעיקר רכושנו הוא הזמן, ואם רק נשכיל לשמור את זמננו כראוי, נזכה לכל טוב!

ברם, אם לא נשכיל לשמור את זמננו כראוי, ובתוך כך יכולים אף להיכשל ב'דיבור אסור', וגם אם זה לא יהיה דיבור אסור, יהיה זה דיבור 'שאינו כהוגן', 'נישט גלאטיג'.

מה שאפשר לזכות לחטוף ב'זמן'... א געוואלד! רק לעתיד נדע עד כמה גדולה כל הבטחה ונשיאת עיניים להשם יתברך בבקשה: "רבונו של עולם רחם עלי, האב אויף מיר רחמנות!".

זהו דבר שאי אפשר להשיגו בעולם הזה, עד כמה גדולה חשיבותו! כל עוד אנו מלובשים בגופנו המגושם אין ביכולתנו להשיג זאת, רק לעתיד נדע את גדול חשיבות הדבר!

וכמה זמן אורך הדבר? 'דקה', 'חצי דקה'! ; כמה זמן לוקח לומר דיבורים אלו להשם יתברך? אפילו לא חצי דקה!. הבה נתבונן אלו דברים ביכולתנו לזכות ב'חצי דקה', אפשר הרי לזכות לכזה מין אוצר!!!

גם מעט זה טוב!

כל גדולי עובדי השם מאנשי שלומינו, כאלו שהיו 'מתבודדים גדולים' – כל התעלותם החלה ברגע שקלטו ש'מעט' זה טוב – בזה הכל התחיל!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ח עפ"י דיבור של רביז"ל למוהרנ"ת, עי' אבני"ה ברזל - שו"ס ממוהרנ"ת ז"ל, אות ס"ה.

וממעט ועוד מעט שקיבצו נהיה סך רב כל כך ! הם הפנימו שכל 'דקה' יקרה, שכל 'מילה' יקרה, קיבצו וליקטו עוד ועוד עד שזכו למה שזכו.

רבי נתן הרי מבאר זאת בליקוטי הלכות^ט, ש'התעוררות' שבאה מתוך 'התחזקות' זו התעוררות שונה בתכלית מהתעוררות שבאה רק מהתעוררות לבד !

מתוך דברי ההתחזקות שאנו מדברים כעת, שכל 'דקה' יקרה לאין ערוך, שכל 'רגע' יקר בלי שיעור - התעוררות שיוצאת מהתחזקות כזו היא התעוררות אחרת לגמרי !

אמנם התורה הק' ומצוותיה הם 'למעלה מן הזמן', אולם הם מלובשים תחת הזמן.

למשל, בבואנו להניח תפילין; מתי הוא זמן הנחת תפילין? מתי הוא זמן הנחת תפילין על פי שולחן ערוך? ! הנחת תפילין מלובש בזמן, ציציית מלובש בזמן, השבת יש לה זמן, האתרוג יש לו זמן, כל מצוה וזמנה המיועד לה !

אמנם המצוה בעצמה היא 'למעלה מן הזמן', אולם היא מלובשת בזמן !

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ט עי' ליקוטי הלכות ברכת הודאה ו' אות נ"ח: ... כי כן נוהגין הצדיקים אמתיים עם נפשות ישראל הנלוים אליהם, שמשפירין אותם ומיפין אותם בכל מיני עצות להחיותם ולחזקם בכל נקדה ונקדה טובה שמוצאין בהם וכו'. ... בהפך מדעת הסטרא אחרא שהיא בחינת פרעה ומצרים, שכל עסקיהם להגביר העצבות בכמה נכלים וערמומיות, העקר על-ידי טרדת הממוץ והפרנסה, ולפעמים על-ידי סברות ההפוכות שלהם שנמשכין מהיכלי התמורות, שמשליכין את האדם על-ידי התוכחה שאינה כראוי שלהם וכו'. (ואין כאן מקומו להאריך בזה ועין במקום אחר מזה) ...

וכן הוא לענייננו, אדם שזוכה ומוחו משוטט במחשבות קצת יותר זכות – זה למעלה מן הזמן, אלא ש'בעולם הזה' מוכרחים להיות תחת גבול וזמן! אתה בעולם הזה? – אז אתה מלובש בזמן!

דוגמאות נוספות לכך: הרבי מדבר מ'נקודת חצות'? יש לזה זמן, יש לזה זמן! הרבי מדבר מ'שיחה בינו לבין קונו'? יש לזה זמן! ואף על פי שעצם הדבר הוא למעלה מן הזמן, עם כל זה הוא מלובש בזמן, שכן ללא הגבלת הזמן, אין כלום!

ככה זה, כל זמן שאנו חיים ב'עולם הזה' – יש לנו 'גבול' ואנו תחת הזמן, וכשנשכיל ונשמור את זמננו כראוי, או אז נזכה לכל טוב!

ולא יקח שוחד

ישנו פסוק בתורה: "ולא יקח שוחד", הקב"ה לא נוטל שוחד! ויש להבין מה הפשט שהקב"ה לא לוקח שוחד?! מילא אדם גשמי, לוקח שוחד, דוחפים לו כסף והוא מטה את המשפט לטובת המשחד, אולם כיצד שייך לומר על השם יתברך שהוא לא לוקח שוחד?!

התשובה היא: למשל, אחד שהוא 'מתמיד' ומדי יום לומד כך וכך שעות, אדם כזה יכול לחשוב: "אני נותן הרי כל כך הרבה להשם יתברך – מותר לי אם כן להתבטל מעט!". לאדם כזה אומר השי"ת: "אינני לוקח שוחד! וכי

הערות ומראי מקומות

בגלל שאתה לומד כל כך הרבה מותר לך להתבטל? אינני לוקח שוחד!
אינני לוקח שום מצוה כשוחד"^א!"

זהו חלק 'טוב' וזהו חלק 'רע'. על חלק הרעה תצטרך לתת דין וחשבון!
- אני לא לוקח שוחד! עם כל הטוב שאתה נותן, וכי בגלל זה תחפוץ לעשות
מעשים שאינם ראויים?!

במדרש מובא^ב, שמשה רבינו אחרי הכותו את הצור, לא מיהר לבקש
מחילה מהקב"ה תכף ומיד. משה רבינו סבר כי אחרי כל הטובות שהקב"ה
היטיב עמו; ביציאת מצרים, בקריעת ים-סוף, במעשה העגל שסלח כדברו,
ושאר הטובות שעשה עמו, בוודאי גם בפגם זה ייטיב עמו!" אך לא!, ככה
אתה אומר?! אני אוכיח לך כי זהו פגם גדול!"

כך מובא במדרש: אילו היה משה רבינו מבקש תכף ומיד מחילה, היה
הדין נמתק, אולם משה רבינו סבר כי זהו פגם קטן.

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^א עי' פירוש המשניות להרמב"ם, מסכת אבות פרק ד': ואמר ולא מקח שוחד. הוא כמו שאמר ג"כ
בתורה אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד. ואין ענינו שלא יקח שוחד להטות הדין כי זה מן השטות
שירוחק מן הש"י מה שלא יצוייר ואף לא ידומה כי איך יצוייר לו שוחד ומה יהיה השוחד, אבל
ענינו מה שביארנו שהוא לא יקח שוחד הטובות, כמו שיעשה אדם אלף טובות ורעה אחת, שלא
ימחול הש"י מעבירה ההוא לרוב טובותיו, ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת או יותר, אבל יענש
על זאת הרעה האחת, ויגמלהו על הטובות ההם כולם, וזהו ענין לא יקח שוחד. והוא כמו לא ישא
פנים, שיענש הגדול במעלות על דבר מועט, כמו שיענש משה רבינו ע"ה על חטא הכעס כמו
שביארנו בפרקים הקודמים, וגמול עשו הרשע על כבוד אב ואם, ונבוכדנצר על כבוד הש"י, כמו
שהתבאר בסנהדרין, וזהו ענין ולא משוא פנים.

^ב עי' רש"י דברים ג' כ"ט עה"פ "ונשב בגיא וגו' ועתה ישראל" וגו', ובילקוט שמעוני ובספרי
שם.

'משה רבינו'! 'רבן של כל ישראל'! אולם מאחר ובעיניו היה הפגם 'פגם קל', אמר הקב"ה, אני אוכיח לו כי זהו 'פגם גדול'.

אצל השם יתברך לא שייך לשחד, אמנם זה שאתה מקיים מצות זה חלק טוב, אך האם בגלל זה מותר לך לעשות דברים שאינם כהוגן? ! אינני לוקח שוחד!

'מעשה הצדקה'

כעת אנו מדברים ממעלת שמירת הזמן, השם יתברך יעזרנו באמת, שנזכה באמת לקיים מה שאנו מדברים, או אז ניווכח לראות שיש לנו זמן לציית לרבי ולקיים עצותיו, ניווכח לראות שיש לנו זמן לתורה ותפילה.

יש לנו זמן, יש לנו דברים טובים להספיק, לעסוק בעשיית מצוות הצדקה. הרבי מאד אחז מעשייה דקדושה, וגם בזה צריך להשתדל, לקיים מצות צדקה! יש זמן להכל!

בליקוטי הלכות כותב רבי נתן²¹: "וכמו ששמעתי מפי קדוש אדמו"ר נרו יאיר, ומכלל דבריו הקדושים הייתי שומע ששם עשיה היא צדקה!".

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

²¹ עי' ליקוטי הלכות הל' צדקה א': ועקר שם המעשה שבקדשה הוא בחינת צדקה, בבחינת מעשה הצדקה, (כמוכא במאמר "וינהי הם מריקים שקניהם" בסופו בסימן י"ז), וכמו ששמעתי מפי קדוש אדמו"ר נרו יאיר, ומכלל דבריו הקדושים הייתי שומע ששם עשיה היא צדקה. (ועי' חיי מוהר"ן אות תקס"ז).

המקור לכך הרי הוא בזהר הקדוש^י: "ושם האיש אשר עשיתי עמו", ו"נעשה אדם", מה התם צדקה, אף כאן צדקה! " הזהר הקדוש מביא גזירה שווה זו, שעיקר שם 'עשיה' היא במצוות הצדקה ובמעשים טובים.

כשהקדוש ברוך הוא יעזור לנו ונזכה לשמור את זמננו כראוי, או אז יעניקו לנו ברכה משמים, זמננו יהיה מבורך ויספיק לכל דבר.

הקב"ה אמר 'נעשה אדם', אומר הזהר הקדוש: "אעשה אדם שאחר כך יאמר 'נעשה'!".

'נעשה אדם' – אברא אדם, כזו מין בריאה, שאחר כך יאמר 'נעשה ונשמע!', כך אומר הזהר הקדוש.

מהי משמעות המילה 'נעשה'? נעשה הכוונה 'צדקה'! ובתורה זו אומר הרבי ש'עיקר אדם' הוא 'בגדר צדקה', ובתוך דבריו מזכיר הרבי גם את הגזירה שוה של 'נעשה אדם' ו'אשר עשיתי עמו', שעיקר האדם הוא 'בגדר צדקה'.

יש מה לעשות! תורה, תפילה, מצוות, מעשים טובים, יש מה לעשות בעולם הזה! הכל מוכן ומזומן, אך להעביר את הזמן בבטלה? זה לא! זה לא!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^י הקדמת הזוהר דף י"ג ע"ב, עי' ליקוטי מוהר"ן תו' ל"ז אות ג', ותו' רכ"ה, ותו' ב' תניינא אות ד'.

'ראוי להביא קרבן תודה'

(חיי מוהר"ן סימן ע"ט) התורה: "ימי חנכה הם ימי הודאה בחינת תודה" וכו' (לקוטי תנינא בסימן ב'), זאת התורה אָמר בשבת חנכה. ובאותה שנה בא מלַעמְבֶּעֶרְגָּ. ב'פרשת בלק' שב הרבי מלמברג, ואחרי ראש השנה, בימי חנוכה, גילה הרבי תורה זו.

מוסיף רבי נתן: ולפי עניות דעתי, המשיך בזה בחינת תקון קרבן תודה שהיה צריך להביא על שחזר משם בשלום לביתו. כי זה ישועה גדולה ונפלאה מאד לנו ולכל ישראל. כי אם היה נשאר שם בלַעמְבֶּעֶרְגָּ, אפשר האור היה מסתלק לגמרי חס ושלום, ולא היינו שומעים כל הנוראות שהיה מגלה לנו אחר-כך - חלקו השני של הספר הק' ליקוטי מוהר"ן נאמר כולו לאחר שובו של הרבי מלמברג - בתורותיו ושיחותיו שאמר אחר-כך. בפרט המעשיות, שעקר המעשיות הגדולות גלה לנו אחר-כך, בפרט המעשה של ה"שבעה פעטלירס". ובודאי ראוי להביא קרבן תודה על ישועה כזאת. גם כמה פעמים אחר שבא מלַעמְבֶּעֶרְגָּ, שמענו ממנו ז"ל, שנתן שבח והודיה גדולה להשם יתברך על שחזר משם. ובעת הטיוול, בכל עת שבא על איזה מקום שהיה שם מכּבֶּר, קדם שנסע לשם, היה אומר שראוי לשבח להשם יתברך על שחזר והביאני לכאן לחזור ולהיות באלו המקומות, כי הייתי סבור שחס ושלום לא אשוב לראותם עוד.

בשהותו בלמברג היה הרבי חלוש ביותר, ולרבי נתן ששהה באותה עת במאהלוב, הגיעה שמועה לא טובה שהרבי נסתלק לגנוזי מרומים בעיר למברג^{טו}.

(ר' מאיר קרליבך: גם גילוי עשרת מזמורי תיקון הכללי וההבטחה למי שיבוא על קברו הק' היו לאחר ששב הרבי מלמברג?) הכל היה אחר שובו של הרבי!

בראש השנה של השנים; תקס"ט; תק"ע; תקע"א; גילה הרבי את שלשת התורות המכונות 'תקעו' ('תקעו ממשלה', 'תקעו אמונה', 'תקעו תוכחה').

כמו כן בחנוכה של שלשת השנים הללו, גילה הרבי את התורות 'ימי חנוכה', ו'כי מרחמם ינהגם', למעט חנוכה של השנה האחרונה שאז לא גילה תורה, משום שכבר היה לאחר הסתלקותו.

כמו כן ב'שבועות' גילה הרבי התורה 'ואת העורבים'.

כל התורות שבליקוטי מוהר"ן תנינא התגלו אחרי שובו של הרבי מלמברג, וכן הסיפורי מעשיות.

וכל אלו מיועדים ומוכנים עבורנו, כל האוצרות הללו מוכנים עבורנו! הכל מוכן ומזומן לפנינו! הרבי בודאי חפץ שננהג על פי דבריו הק', שנעסוק בעבודת ה' על פי דבריו הק', שנלמד את דיבוריו הקדושים!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

וצדיק יסוד עולם

בשבוע שעבר דיברנו על כך, שהצדיק הוא ה'יסוד', 'צדיק יסוד עולם'. הצדיק מניח את היסוד ועליו ממשיכים לבנות, ולא זו בלבד, אלא שהצדיק, גם הוא מניח את 'יסוד' הבנין, וגם הוא בונה, הוא זה שבונה את הבנין כולו!

מאתנו הוא מבקש רק 'חומר ולבנים', והוא כבר בונה מהם: "גיבט מיר וואפנע מיט ציגל, וועל איך בויען!" – "איך אתם צריכים כי-אם לתת אבנים וסיד ואני בונה מהם בנינים נפלאים ונוראים"^{טז}!

נמצא איפה, שאחרי כל ה'יסודות' שהרבי השאיר לנו, הוא אינו מבקש מאתנו כי אם: "אתם הביאו לי 'חומר ולבנים', 'תורה ותפילה', 'מצוות ומעשים טובים' – ואני בונה מהם! אני בונה מהם בנינים נפלאים ונוראים!"

נמצא איפה, שאנחנו 'שלימזלניקע'ס' רציניים... כזה צדיק, הוא מניח כאלו 'יסודות', ואף את הבניין עצמו הוא בונה: "איך אתם צריכים כי-אם לתת אבנים וסיד", רק את זה הוא מבקש מאתנו!

הוא זה שמשתיית את היסוד, והוא זה שבונה את הבנין, וכל מה שמוטל עלינו, זה רק להביא 'חומרי בנין'!

לעתיד יראו כמה כל אחד הוסיף בחלקו לבנין הקדושה!

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^{טז} עי' חיי מוהר"ן אות רצ"ג: ש'מעתי שפעם אחת אמר לאנשיו, מה לכם לחשב מחשבות, אין אתם צריכים כי-אם לתת אבנים וסיד ואני בונה מהם בנינים נפלאים ונוראים, כלומר שאנו צריכין רק לעסק בעבודת ה' בפשיטות בתורה ובתפלה ומצוות והוא עושה בזה מה שעושה, "איר דארפט נאר צו טראגן שטיינער און וואפנע און איך באווע דער פון בנינים", ומשך הרבה תבת 'בנינים' כמפליג בשבח נפלאות תפארת הבנינים הנוראים שבונה מזה...

(השואל: השיחות שבספר 'שיחות הר"ן' אמר הרבי לפני כן - בטרם נסע ללמברג, או אחרי שובו?) ישנם שיחות שנאמרו בטרם נסע וכאלו שנאמרו אחרי שובו.

ויחכם מכל האדם

(אחד הנוכחים: היום חל יום ההילולא של רבי אברהם קאליסקער. באיזה שבח שיבח רבי אברהם את הרבי?) כתוב שם", בשעה שהרבי התכופף לקבל את ברכתו של רבי אברהם מקאליסק, נענה רבי אברהם ואמר: "ווי שעמען מיר זיך נישט פאר זרע הבעל שם טוב?!!" - "כיצד איננו מתביישים בפני זרע הבעל שם טוב?!!" , אך את האיש שהתלווה לרבי הוא כן ברך.

רואים הרי, היה לו 'ביטול' נפלא לרבי, הייתה לו 'הרגשה' ברבי, הוא הכיר בגדולתו של הרבי!

גם עם 'רבי הירש לייב מאליק' דיבר הרבי בידידות גדולה, ידידות גדולה שררה ביניהם.

רבי הירש לייב אמר הרי; הוא שהה יחד עם הרבי בלמברג מחמת שגם הוא סבל מחולי הריאה. הפעם הראשונה בה התראו הייתה בשנת תקנ"ח", והפעם השנייה הייתה בשנת תקס"ח, כעבור עשר שנים. נענה אז רבי לייב ואמר: "איך האב שוין דעמאלט אין אים קיין געפיל נישט געהאט, איצטער, ווייס איך שוין גארנישט! כפי הנראה וועלן מיר זיך אלע דארפן שעמען פאר אים!" - "עוד בפעם הקודמת לא הייתה לנו שום הרגשה בו - כשנפגש עם

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^י ע"י שבחי הר"ן - סיפור נסיעתו לארץ ישראל, אות י"ח.

^{י"י} ע"י חיי מוהר"ן אות קי"ג.

הרבי בפעם הראשונה עשר שנים לפני כן – כעת, איננו מבינים בו ולא כלום!
כפי הנראה עוד נצטרך כולנו להתבייש מפניו!"

גם הוא הבחין מעט בגדלותו של הרבי, מעט – רבי הירש לייב מאליק!
סיפור זה מובא הרי בחיי מוהר"ן^ט.

הרבי הרי אמר עליו: "ער זאל זיין נאכאמאל אזוי פרום ווי ער איז –
וואלט ער צו זיין זאך נישט געקומען, נאר ער איז א קלוגער!" – אפילו אם
היה ירא וחרד בכפלים ממה שהוא – לא היה בא לענינו, אלא שפקחותו היא
זו שהועילה לוי!

הרבי סיפר שהוא ביקש מהשם יתברך טרם היכנסו לעיר מאליק: 'שיידע
כיצד לנהוג עם רבי הירש לייב מאליק'. הוא ביקש מהשם יתברך שיורוהו
כיצד לנהוג עמו, "בגלל שהוא פיקח^{כא}!".

רבי הירש לייב דיבר בשבחו של הרבי ואמר: "קלוג איז ער, אז ויחכם
מכל האדם' איז אויף אים קארג צו זאגן!" – "כל כך חכם הוא, עד שלהמליץ
אודותיו הפסוק 'ויחכם מכל האדם' – הוא קמוץ מדי^{כב}!".

~~~~~ הערות ומראי מקומות ~~~~~

^ט עי' חיי מוהר"ן אות תקע"ט ותק"פ.

^כ עי' מס' ברכות דף י"ז ע"א: לעולם יהא אדם ערום ביראה. ופי' רש"י: להערים בכל מיני ערמה
ליראת בוראו. ועי' פרפראות לחכמה על ליקו"מ תניינא ה' באות ט"ז: והחכמה והתמימות הם שני
ריעים זה לזה, כי גם בתמימות אסור להיות שוטה, כמבואר בהשיחות (שיחות הר"ן אות נ"א) וכן
עיקר שלימות החכמה היא על ידי תמימות.

^{כא} עי' חיי מוהר"ן אות קי"ג.

^{כב} עפ"י הפסוק הנאמר על שלמה המלך ע"ה, מלכים-א' ה' י"א.